

року № 771/97-ВР // Відомості Верховної Ради України від 08.05.1998. – 1998. – № 19. – Ст. 98.

17. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13 травня 1999 року N 651-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 28. – Ст. 230.

18. Закон України «Про позашкільну освіту» від 22 червня 2000 року N 1841-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 46. – Ст. 393.

19. Закон України «Про дошкільну освіту» 11 липня 2001 року № 2628-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 49. – Ст. 259.

20. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

21. Закон України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації «Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 05.03.2009 № 1065-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 29. – Ст. 395.

22. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» від 4 вересня 2008 року № 375-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 45. – Ст. 313.

23. Закон України «Про загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки» від 18 листопада 2003 року № 1281-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 11. – Ст. 144.

24. Закон України «Про Загальнодержавну програму протидії захворюванню на туберкульоз у 2007-2011 роках» від 8 лютого 2007 року № 648-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 15. – Ст. 195.

25. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009-2013 роки» від 19.02.2009 № 1026-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 27. – Ст. 353.

26. Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 22 вересня 2005 року № 2899-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52 – Ст. 565.

27. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження національної програми патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства» від 15 вересня 1999 р. № 1697 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 37. – С. 33.

28. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 роки» від 10 січня 2002 р. № 14 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 9. – С. 30. – Ст. 403.

29. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки» від 15 листопада 2006 р. № 1594 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 46. – С. 45. – Ст. 3078.

30. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року» від 27 грудня 2006 р. № 1849 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 1. – С. 129. – Ст. 35.

31. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 1 липня 2010 року № 2411-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

32. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань про становище мо-

лоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя» від 3 лютого 2011 року № 2992-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – С. 1240. – Ст. 173.

УДК 355.405.7

Зіновій Коваль

УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ НАЦІОНАЛЬНИХ БЕЗПЕКОВИХ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Публікація присвячена актуальній темі забезпечення державного управління захистом національних безпекових інформаційно-психологічних інтересів України в умовах ведення проти неї деструктивного інформаційно-психологічного впливу. Розглядаються концептуальні підходи до розроблення механізму державного управління захистом національних безпекових інформаційно-психологічних інтересів. Запропоновано новий науковий термін – безпековий інформаційно-психологічний інтерес.

Ключові слова: національна безпека, національний інтерес, безпековий інформаційно-психологічний інтерес, гармонія інтересів держави, влади та особи.

Постановка проблеми

Відсутність чітко сформульованих національних інтересів в інформаційно-психологічній сфері, зрозумілих кожному громадянину України, заважають досягненню цілей, проголошених українською державою як пріоритетних у внутрішній та зовнішній сферах діяльності.

Даній проблематиці присвячено роботи: Бабкіної О., Бодрука О., Вещицького І., Герасимчука С., Горбуліна В., Іващенко М., Качинського А., Ковальського В., Корендовича В., Костенка Г., Ліпкана В., Маначинського О., Матійчика Я., Парахонського Б., Пронкіна, Ситника Г., Шевченко В., Шипілової І., Сосніна О. Роботи вказаних авторів присвячені формулюванню та обґрунтуванню понять «національні інтереси» і «національна безпека» та наповненню їх реальним і зрозумілим змістом.

Підходи до забезпечення державного управління захистом національних безпекових інформаційно-психологічних інтересів України не розгорнуті, бачення їх фрагментарні та неузгоджені, єдиного підходу до їх розуміння немає. Термін «безпекові інформаційно-психологічні інтереси» в науковій літературі ще не вживався і вперше запропонований автором.

Мета даної публікації – виходячи з формулювання понять «національний інтерес» і «національна безпека», зробити спробу сформулювати нове наукове поняття «безпекові інформаційно-психологічні інтереси України» та визначити концептуальні підходи до розроблення механізму державного управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Мета

На засіданні Громадської гуманітарної ради 30.06.2011 в Києві Президент України В.Ф.Янукович підкреслив, що сьогодні гуманітарна сфера – це найефективніший механізм, за допомогою якого можна «розхитати будь-якого човна». Якщо в радянські часи державна гуманітарна політика будувалась в основному на контрпропаганді, то зараз необхідно використовувати сучасні методи [1].

Для ефективного використання сучасних механізмів державного управління в інформаційно-психологічній сфері України необхідно уточнити категоріальний апарат таких понять як «національний інтерес», «національна безпека» та ввести нову політико-правову категорію державного управління – «національні безпекові інформаційно-психологічні інтереси».

У науковий обіг поняття «національний інтерес» увійшло у 1935 р., коли його вперше було вперше включено в Оксфордську енциклопедію соціальних наук. У сучасній науковій літературі категорія «національний інтерес» має багато різних визначень.

Відомий американський протестантський теолог Р. Нібург (якому разом з істориком Ч. Бірдом належить пріоритет у розробленні категорії «національні інтереси») підкреслював: «Національний самоінтерес впливає, з одного боку, із сутності політичної ситуації і, з іншого боку - із сутності людини» [2].

Автори роботи «Концепція національних інтересів України» В.О. Шевченко та М.М. Іващенко визначають національний інтерес як «...систему цінностей, що є феноменом суспільної свідомості, який ґрунтується на почутті належності до певного народу та відрізняється від системи індивідуальних цінностей». Вони вважають, що національні інтереси, які відіграють у житті суспільства першорядну роль, спочатку виникають в емоційно-почуттєвій формі, і серед них слід виділити чотири найсуттєвіші почуття: національної гордості; національного добробуту; національної безпеки; національної перспективи [3].

Більш реалістично підійшли до визначення національних інтересів автори доповіді за результатами дослідження «Національні інтереси і проблеми безпеки Росії». Вони трактують їх таким чином: «Національні інтереси – це найсуттєвіші потреби російського суспільства і держави, задоволення яких забезпечує їхнє існування і розвиток і які тому є важливими цілями внутрішньої і зовнішньої політики» [4].

Взагалі, однією з перших робіт з формулювання та обґрунтування понять «національний інтерес» і «національна безпека» вважається стаття В. Ковальського, О. Маначинського і Є. Пронкіна [5]. Цій же тематиці присвячені роботи інших авторів, зокрема, Б.О. Парахонського [6], О.С. Бодрука [7, 8], Г.Ф. Костенка [9], В.А. Ліпкана [10], Г.П. Ситника [11], О.В. Бабкіної [12], В.П. Горбуліна, А.Б. Качинського, В.С. Корендовича, Л.М. Шипілової, І.В. Вещицького, С.П. Герасимчука, Я.П. Матійчика [13, 14] тощо.

Школа політичного реалізму Г.Моргентау розглядає національний інтерес як наріжний камінь зовнішньої політики будь-якої держави. У своїх дослідженнях її представники спираються на концепцію інтересу, сформовану у поняттях сили. Сам вислів «національний інтерес» набуває сенсу тільки у контексті взаємовідносин нації чи держави з іншими націями або державами, тобто національні інтереси - це завжди продукт складних взаємозв'язків діючих суб'єктів міжнародних відносин [15].

Таким чином, зазначимо, що формування національних інтересів - це суперечливий та довготривалий процес, на який впливають геополітичні реалії, економічні,

соціальні, етнічні, культурні та психологічні чинники, що переплавляються масовою свідомістю, коригуються певною системою цінностей та знаходять своє відображення у концепції національних інтересів.

У працях українських учених і в офіційних документах України з цього питання поняття «національні інтереси» поєднується з іншим поняттям – «національна безпека». При цьому остання трактується як стан захищеності національних інтересів держави (до речі, в країнах-членах НАТО національна безпека трактується не як захищеність, а як свобода від загроз). Водночас зазначимо, що в Україні в офіційних державних документах національні інтереси не класифікуються ані за походженням, ані за інтенсивністю.

Офіційне визначення терміна «національні інтереси» дано в Законі України «Про основи національної безпеки України», прийнятому 19 червня 2003 р. №964-IV «Національні інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток» [16].

Спробу розроблення переліку національних інтересів зроблено в *Стратегії національної безпеки України*, затвердженій Указом Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105/2007. У п. 2 Стратегії наголошується, що національна єдність як запорука забезпечення ефективного захисту інтересів особи, суспільства і держави досягається за умов поваги до гідності людини та реалізації таких життєво важливих національних інтересів України: прав і свобод людини і громадянина; суверенітету України, її територіальної цілісності, недоторканності державного кордону, демократичного конституційного ладу, верховенства права; соборності держави на основі консолідації всіх територіальних громад, суспільних верств, етнічних груп навколо цінностей незалежного, вільного, суверенного і демократичного розвитку єдиної України; конкурентоспроможності держави та економічного добробуту населення завдяки всебічному розвитку людського, науково-технічного, інноваційного потенціалів країни; удосконалення механізмів реалізації конституційного принципу розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову; неухильного дотримання гарантій незалежності та об'єктивності суду; обмеження втручання держави у діяльність економічних суб'єктів, громадян, громадських організацій та політичних партій, релігійних об'єднань; безпечних умов життєдіяльності, захисту навколишнього природного середовища; збереження і розвитку духовних і культурних цінностей суспільства; гармонійних відносин з іншими державами світу, сприйняття Української держави міжнародним співтовариством як рівноправного його члена [17].

У подальшому тексті цієї *Стратегії* розкрито принципи забезпечення національної єдності та захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, наведено ці виклики та загрози, визначені стратегічні цілі, пріоритети та завдання державної політики національної безпеки, а також механізми її реалізації.

Практично в усіх основоположних документах з цього питання, а також у проекті нової Стратегії національної безпеки України, розробленої спеціалістами Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [18], йдеться тільки про «життєво важливі національні інтереси», й при цьому навіть не

пояснюється, - чому вони є саме «життєво важливи-ми»? І чи можуть бути які-небудь інші національні інтереси, нехай навіть і не «життєво важливі»?

Доктор економічних наук, професор, академік НАН України Ю.Н.Пахомов наголошує, що для національної безпеки України в плані реалізації національних інтересів важливо зберегти цінності творення та можливості формування довгострокової ситуації для інновацій [19].

Ретельний аналіз офіційних українських законодавчих документів дає змогу дійти висновку, що національні інтереси України в них викладено багатослівно, однак, не конкретно. З певною часткою умовності переважна більшість перелічених національних інтересів може бути національними інтересами будь-якої іншої країни, тобто їх можна визнати універсальними.

Національні інтереси України формуються та реалізуються через Конституцію України (прийнятої на п'ятій сесії ВРУ 28.06.1995), Закону України «Про основи національної безпеки» від 19.06.2003 № 964-IV, Закону України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 01.07.2010 № 2411-IV, Стратегії національної безпеки України (затвердженої Указом президента України від 12.02.2007 № 105-2007), Воєнної доктрини України (затвердженої Указом Президента України від 15.06.2004 № 648/2004), Доктрини інформаційної безпеки України (затвердженої Указом Президента України від 08.07.2009 № 514-2009) та доктрин, концепцій, стратегій, програм і планів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій з реалізації заходів щодо забезпечення національної безпеки і національних інтересів України, державного бюджету України.

На підставі Конституції України та Закону України «Про основи національної безпеки України» розроблено і прийнято Верховною Радою України у 2010 р. Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», де одним з принципів, на якому ґрунтується внутрішня політика України, є «пріоритетність захисту національних інтересів», а принципом зовнішньої політики проголошено «своєчасність та адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам Україні, її громадянам і юридичним особам» [20]. На вимоги Конституції України та Закону України «Про основи національної безпеки України» розроблено і затверджено у 2007 р. Указом Президента України *Стратегію національної безпеки України*, яка «визначає принципи, пріоритетні цілі, завдання та механізми забезпечення життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз». Це вже третій державний законодавчий документ, у якому в тому або іншому обсязі розкриваються національні інтереси України (або життєво важливі інтереси), визначаються загрози національній безпеці України та позначаються шляхи їх усунення. У *Воєнній доктрині України* викладено воєнні аспекти захисту національних інтересів України, а також сукупність керівних принципів, воєно-політичних, воєно-стратегічних, воєно-економічних і військово-технічних поглядів на забезпечення воєнної безпеки держави. Головною метою забезпечення воєнної безпеки України визначено усунення зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці України у воєнній сфері та створення сприятливих умов для гарантованого захисту національних інтересів [21].

На думку українських військових дослідників І.С. Романченко, В.Ю. Богдановича, І.Ю.Свіди. настав час виділити окремий напрям функціонування системи забезпечення національної безпеки - безпекове супроводження реалізації національних інтересів України, про-

відна роль у якому має відводитися силовим структурам України. Щодо забезпечення з боку Воєнної організації держави, то про це йшлося у попередньому матеріалі. Що ж до інших силових структур, то згадки про захист національних інтересів та національну безпеку є у Законах України «Про контррозвідувальну діяльність» [22], «Про Службу безпеки України» [23], «Про розвідувальні органи України» [24] тощо. Для того, щоб зробити національні інтереси більш конкретними та наблизити до реалій сьогодення саме України, треба вже зараз розпочати нову роботу щодо їх визначення та формулювання. Практично всі експерти та спеціалісти в цій сфері підкреслюють, що справа ця – достатньо важка й не така проста, як здається на перший погляд. Вони пропонують розпочати широкі дискусії щодо класифікації національних інтересів та визначення найважливіших з них, таких, що забезпечують суверенітет, демократичний розвиток, економічний добробут та сприятливе міжнародне становище. Водночас вони вважають, що сформулювати національні інтереси - набагато важливіше та складніше, ніж перелічити загрози. Критерієм ефективності політики національної безпеки є саме реалізація інтересів, а не їх проголошення. Для прикладу, у США «інтерес» розуміється не як суб'єктивний «мотив» дій, а як об'єктивна цінність або благо. Таке розуміння національних інтересів наближує їх і національних цінностей, тобто в США та інших країнах НАТО *національні інтереси - це конкретизовані формулювання національних цінностей, які дозволяють визначити мету, способи та засоби дій держави у сфері національної безпеки. Важливо, щоб інтереси не ставали функцією загроз* [25].

Необхідно відмітити, що «національний інтерес» - первинний, а «національна безпека» - вторинна, адже її завдання захистити та реалізувати інтерес.

Оскільки в Законі України «Про основи національної безпеки України» не міститься переліку національних інтересів в інформаційній сфері, а визначаються виключно пріоритети національних інтересів та визначаються загрози в інформаційній сфері, то постає питання самого визначення національних інтересів в інформаційній сфері. Автор підручника «Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції» – В. Ліпкан, Ю. Максименко, В. Желіховський – визначають національні інтереси в інформаційній сфері як визначальні потреби людини (громадянина), суспільства і держави в інформаційній сфері, реалізація яких гарантує інформаційний суверенітет України, а також права і свободи людини в інформаційній сфері. Категорія національні інтереси в інформаційній сфері розглядається крізь призму наступного категоріального ряду: національний ідеал – національна мета – національна ідея – національні інформаційні потреби - національні інформаційні цінності – національні інтереси в інформаційній сфері – національна ідеологія. Отже, національні інтереси в інформаційній сфері – це результат усвідомлення цінності інформаційних потреб, свідомий вибір національних інформаційних цінностей, які зумовлені національним ідеалом, метою та ідеєю і забезпечують умови та засоби їх задоволення та реалізації [29].

Автор пропонує розширити поняття інформаційної безпеки до інформаційно-технічної та інформаційно-психологічної і визначити нову політико-правову категорію державного управління національною безпекою України – «національні безпекові інформаційно-психологічні інтереси» – та трактувати їх як систему інформаційно-психологічних цінностей, що складають основу суспільної свідомості і ґрунтуються на почутті належ-

ності до українського народу та органічно поєднують в одне ціле інтереси особи, суспільства та держави.

Доктрина інформаційної безпеки України (затверджена Указом Президента від 08.07.2009 № 514-2009) визначає життєво важливі інтереси в інформаційній сфері України для особи, суспільства та держави. До інформаційно-психологічних інтересів особи в Доктрині можна віднести захищеність від негативного інформаційно-психологічного впливу; суспільства – збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу; держави – формування позитивного іміджу України. При цьому Доктрина не робить на них акцент як на суто інформаційно-психологічних інтересах, що доцільно було б зробити, розділивши життєво важливі інтереси України на інтереси інформаційно-психологічного, інформаційно-технічного, управлінського плану. Виходячи з вищесказаного, доречно було б та логічно, визначивши інформаційно-психологічні інтереси України, окремо визначити і загрози в інформаційно-психологічній сфері для України. Логіку цих міркувань підтверджує сама Доктрина інформаційної безпеки України, адже державну політику у сфері інформаційної безпеки вона визначає трьома напрямками, першим з яких справедливо поставлено інформаційно-психологічний напрям щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого психологічного клімату в національному інформаційному просторі задля утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей [26].

Визначаючи заходи із забезпечення інформаційної безпеки України як реалізацію життєво важливих інтересів особи, суспільства, держави Доктрина обмежує їх сферами зовнішньополітичної діяльності, державної безпеки, воєнної, внутрішньополітичної, економічної, соціальної та гуманітарної, науково-технічної, екологічної помилково не розглядаючи таку життєво важливу сферу, як інформаційно-психологічну. В результаті заходи інформаційно-психологічної безпеки України розкидані по вище переліченим сферам від чого Доктрина, як політико-управлінський документ, тільки втрачає.

Автор пропонує з метою забезпечення життєво важливих інтересів держави в інформаційно-психологічній сфері визначити її як складову сферу для вжиття заходів держави в досягненні інформаційної безпеки України. Так, заходи з посилення інформаційно-просвітницької діяльності серед населення щодо забезпечення національної безпеки України в разі повноправного її партнерства з державами – членами НАТО та ЄС; удосконалення форм і способів протидії інформаційно-психологічним операціям, спрямованим на послаблення обороноздатності держави; формування та реалізація державної політики національного духовного та культурного відродження; вдосконалення законодавчого регулювання діяльності ЗМІ, зокрема, з метою підтримки діяльності, спрямованої та формування оптимістичної морально-психологічної атмосфери в суспільстві, популяризації національних культурних цінностей, сприяння соціальної стабільності і злагоді повинні бути віднесені в Доктрині до сфери інформаційно-психологічної безпеки [26].

Отже, виникає необхідність в Доктрині інформаційної безпеки України для заходів держави ввести дві додаткові сфери: інформаційно-технічну та інформаційно-психологічну. Заходи держави для цих сфер визначити наступні: в інформаційно-психологічній сфері - посилення інформаційно-просвітницької діяльності серед населення щодо забезпечення національної безпеки України в разі повноправного її партнерства з держава-

ми – членами НАТО та ЄС; удосконалення форм і способів протидії інформаційно-психологічним операціям, спрямованим на послаблення обороноздатності держави; формування та реалізація державної політики національного духовного та культурного відродження; вдосконалення законодавчого регулювання діяльності ЗМІ, зокрема, з метою підтримки діяльності, спрямованої на формування оптимістичної морально-психологічної атмосфери в суспільстві, популяризації національних культурних цінностей, сприяння соціальної стабільності і згоді; в інформаційно-технічній сфері – інтеграція в міжнародні інформаційно-телекомунікаційні системи та організації на засадах рівноправності, економічної доцільності та збереження інформаційного суверенітету; розвиток національної інформаційної інфраструктури на засадах стимулювання вітчизняних виробників і користувачів новітніми інформаційно-телекомунікаційними засобами і технологіями, комп'ютерними системами і мережами; удосконалення видів і засобів захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних мережах, що задіяні в управління військами і зброєю, від несанкціонованого доступу; розроблення та вдосконалення методів і засобів захисту інформації; забезпечення сталого розвитку національного медіа-ринку під час впровадження в Україні цифрового телерадіомовлення; комплексна інформатизація процесів формування, розподілення і контролю за використанням бюджетних коштів; розширення можливостей доступу громадян до світового інформаційного простору, зокрема до наукової та науково-технічної інформації; застосування сучасних аерокосмічних, комп'ютерно-телекомунікаційних та геоінформаційних засобів і технологій для комплексного моніторингу, профілактики і своєчасного реагування на надзвичайні ситуації; підвищення рівня інформатизації галузі страхування для акумулювання коштів на відшкодування збитків від надзвичайних ситуацій.

До основних національних інтересів в інформаційно-психологічній сфері можна було б віднести: посилення інформаційно-психологічної стійкості державних інститутів до зовнішніх та внутрішніх деструктивних інформаційно-психологічних впливів; ефективне функціонування системи національної інформаційно-психологічної безпеки; збереження та розвиток культурних традицій українського народу, його мови, укладу життя, історичної спадщини, духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу, фізичного здоров'я, створення умов для розширеного відтворення населення; формування на базі стратегії подолання Україною інформаційно-психологічної вразливості нової доктрини інформаційної безпеки; формування позитивного міжнародного іміджу України.

Держава з'являється лише тоді, коли виникає спілкування заради благодатного життя, стверджував Арістотель. Основний суверен влади – народ, який єдиний може змінювати конституційний лад в країні. І це право, зазначене в ст. 5 Конституції України, не може бути узурповане державою, її органами чи посадовими особами. В реальному житті народ, створивши державу на свою користь, здебільшого тим і займається, аби не допустити надмірної узурпації влади держави над самим собою, а відтак, діалог влади і громадськості постає як невід'ємний і складний атрибут суспільного буття. Оскільки між державою і суспільством завжди була і буде певна диференціація (неузгодженість), формується громадянське суспільство, яке є: ступенем звільнення громадян від державного впливу, бюрократичної монополії та механізмом захисту прав і свобод громадян. При цьому варто нагадати думку Гегеля стосовно того,

що відносини держави і громадянського суспільства мають бути максимально діалектичними, тобто як розмежовані, так і об'єктивно поєднані одночасно.

Доктор політичних наук, професор М. Головатий справедливо стверджує, що пошук того, що об'єднує, а не роз'єднує усіх, був і є першоосновою соціальної стабільності, тому в Україні постала проблема суспільного діалогу, тобто взаєморозуміння між державою і громадянським суспільством, і зрозуміло, що на підставі спільних інтересів. Ніяка держава не може без влади існувати взагалі. Інша справа – якою мірою моральною, демократичною, легітимною є влада. Якщо маси свідомо визнають політичну владу і до того ж мають відповідну повагу до неї – суспільство розвивається стабільно і динамічно. Тому довіра неможлива без цивілізованого суспільного, політичного діалогу, який має здійснюватися, головним чином, на високому культурному рівні. В сучасній Україні домінянтою суспільної кризи є не соціально-економічний стан та проблеми його реформування, а духовна криза, низький рівень моральної, політичної культури і водночас високий рівень правового нігілізму громадян.

Інформатизація суспільств кардинально змінила роль особистості в політиці. З одного боку, політичні процеси нині виявляються більш доступними, відомими, зримими, а з іншого, сучасні засоби масової інформації створили небачені умови і можливості для маніпуляції свідомістю людини, для творення, пропаганди різноманітних лідерів і штучних цінностей. Так, відомий американський політолог Ф.Фукуяма у своїй праці «Довіра: соціальні добродетності і творення процвітання» закликає до відродження таких «старих» і вічних цінностей, як узгодженість дій, взаєморозуміння і довіри. Поділяючи всі країни світу на країни з високим і низьким рівнем довіри, Ф.Фукуяма стверджує, що останні змушені сплачувати додатковий, прямий податок за відсутність довіри між людьми, тоді як перші отримують нагороду за панування довіри та взаєморозуміння у вигляді економічної та політичної стабільності, зростання добробуту індивідів та підвищення рівня життя.

В інформаційному суспільстві спостерігається своєрідний перехід від матеріальних ціннісних пріоритетів до постматеріальних, а це виводить на авансцену нові політичні проблеми та здебільшого слугує імпульсом для нових політичних рухів. Подібне явище нині ми спостерігаємо і в Україні, і в Росії, і в Білорусії, – в багатьох пострадянських, постсоціалістичних країнах. Західними політологами доведено і обґрунтовано, що існує своєрідна кореляційна залежність між добробутом індивіда і рівнем його участі у політичному житті, політичних процесах. Встановлено, що високо економічно зрілі суспільства більше тяжіють до демократії, тоді як у слабо економічно розвинутих суспільствах частіше встановлюються диктаторські, авторитарні політичні режими.[27]

Держава – це живий, рухомий організм. Влада – водій держави, якого найняв народ. Тому держава не може бути приватною власністю влади (водія). Державу творить народ, ґрунтуючись на спільному інтересі.

Враховуючи вищесказане, автор пропонує гармонію інтересів держави, влади та особи, в умовах інформаційного суспільства, розглядати через діалог довіри, що ґрунтується на спільних інтересах, достатній політичній та духовній культурі (див. рис. 1). Такий підхід суттєво зменшить ризики для внутрішньої інформаційно-психологічної безпеки.

Інформаційна сфера в реалізації інтересів національного інноваційного розвитку займає особливе місце. Розглядаючи шляхи вибору людством інновацій-

ного розвитку, слід визнати, що перемагають народи, які вчасно обрали ідею національної гідності, єдності й демократичний розвиток свого інформаційно-комунікаційного середовища на основі впровадження новітніх технологій.

Національне законодавство виокремлює чотири основні складові інтересів України: додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина у сфері одержання інформації і користування нею, забезпечення духовного оновлення України, збереження й укріплення моральних цінностей суспільства, традицій патріотизму й гуманізму, культурного й наукового потенціалу країни; інформаційне забезпечення державної політики України; розвиток сучасних інформаційних технологій; захист інформаційних інтересів.

Професор кафедри управління соціальним розвитком НАДУ при Президентові України, доктор політичних наук, професор О. Соснін справедливо зауважує, що протягом 20 років незалежності, декларації вітчизняної еліти про величезний інтелектуальний або інформаційний капітал України ризикують так і залишитись «красним слівцем». Необхідне концептуальне усвідомлення засад цих процесів. Слід мати сучасні захищені конструктивно інформаційні технології впливу на процеси суспільного розвитку своєї країни та її інформаційного простору, притаманні інформаційному суспільству взаємовідносини. Спроби приватизувати інформаційну сферу держави є, безперечно, загрозою національній безпеці, і це спонукає народ України розвивати засади громадянського суспільства, власну юридичну науку, впливати на розвиток технологій роботи з інформацією [28].

Протягом усіх років незалежності в Україні під впливом світових процесів інформатизації вже сформовано певну організаційну структуру державних органів управління інформаційною сферою, яка прямо або опосеред-

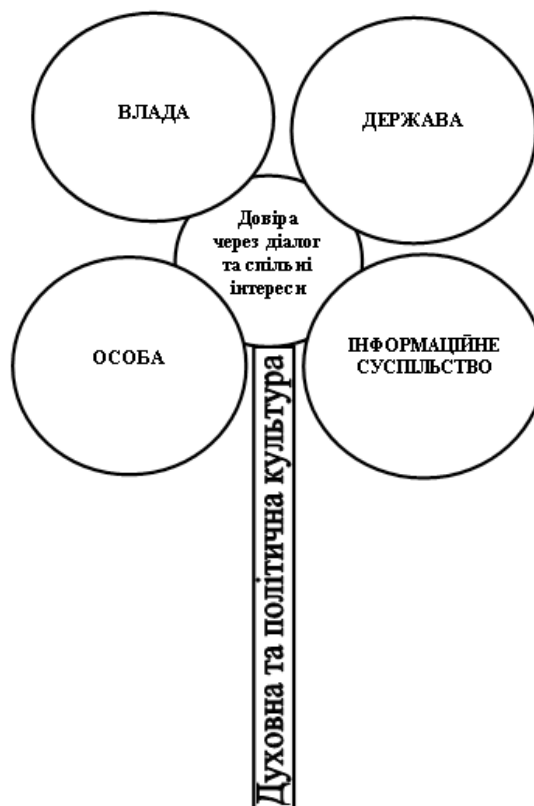

Рис. 1. Квітка гармонії держави та інформаційного суспільства

ковано забезпечує діяльність країни. Але на сьогоднішній день держава все ще не визначилась щодо своїх пріоритетних інформаційно-психологічних інтересів. Маємо гостру управлінську потребу приведення інформаційного законодавства у відповідність до законів і стандартів провідних країн світу. Унікальність, комплексність, системність і нагальність розв'язання проблем управління інформаційною сферою, чітке визначення державних інтересів у інформаційно-технічній та інформаційно-психологічній сферах спонукає до термінового прийняття неординарних ексклюзивних управлінських рішень.

Стратегічно важливо, щоб за національними інтересами ми не забули про традиційні цінності української нації, не підміняли фундаментальні цінності – інтересами. Саме це ми спостерігаємо у нашому сьогоденні, коли нам хочуть підмінити наші традиційні цінності тимчасовими інтересами, адже на зміну диктатури колективної свідомості приходить диктатура свідомості глобальної, де національним цінностям місця майже не залишають, підмінюючи їх простими інтересами: заробити більше грошей, більше купити. Але ж не хлібом єдиним живе людина!

Необхідно розробити та наповнити реальним, зрозумілим для кожного громадянина України, змістом поняття «національні інтереси» та «національна безпека», узявши за основу передовий досвід провідних країн світу, та на цій основі сформуванню переліку національних інтересів України.

Доречно визначити нову політико-правову категорію державного управління національною безпекою України – «національні безпекові інформаційно-психологічні інтереси» - та трактувати їх як систему інформаційно-психологічних цінностей, що складають основу суспільної свідомості і ґрунтуються на почутті належності до українського народу та органічно поєднують в одне ціле інтереси особи, суспільства та держави.

Розробити та впровадити механізм державного управління безпековим супроводженням процесу реалізації національних інформаційно-психологічних інтересів України. Доцільно розділити життєво важливі інтереси України на інтереси інформаційно-психологічного, інформаційно-технічного та управлінського плану.

Визначивши інформаційно-психологічні інтереси України, окремо визначити і загрози в інформаційно-психологічній сфері для України. Логіку цих міркувань підтверджує сама Доктрина інформаційної безпеки України, адже державну політику у сфері інформаційної безпеки вона визначає трьома напрямками, першим з яких справедливо поставлено інформаційний-психологічний напрям щодо забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення сприятливого психологічного клімату в національному інформаційному просторі задля утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей.

До основних національних інтересів в інформаційно-психологічній сфері можна віднести: посилення інформаційно-психологічної стійкості державних інститутів до зовнішніх та внутрішніх деструктивних інформаційно-психологічних впливів; ефективне функціонування системи національної інформаційно-психологічної безпеки; збереження та розвиток культурних традицій українського народу, його мови, укладу життя, історичної спадщини, духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу, фізичного здоров'я, створення умов для розширеного відтворення населення; формування на базі стратегії подолання Україною інформаційно-пси-

хологічної вразливості нової доктрини інформаційної безпеки; формування позитивного міжнародного іміджу України.

Автор пропонує гармонію держави, влади та особи, в умовах інформаційного суспільства, розглядати через діалог довіри, що ґрунтується на спільних інтересах, достатній політичній та духовній культурі. Такий підхід суттєво зменшить ризики для внутрішньої інформаційно-психологічної безпеки.

Література.

1. Янукович придумал как «сшить страну». Современная «контпропаганда»? [Електронний ресурс] // «Українська правда». – 30.06.2011. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2011/06/30/6344485>.
2. Niburg R. // The Journal of Politics. – 1960. – Nov. – P. 598.
3. Шевченко В.О., Іващенко М.М. Концепція національних інтересів України, - К.: Слов'янський світ. – 1996. – С. 5.
4. Национальные интересы и проблемы безопасности России // Доклад порез. исслед. 1995-1997 гг. Центра глобальных программ Горбачев-фонда. – М., 1997. – С.4.
5. Ковальський В., Маначинський О., Пронкін Є. Національні інтереси: загрози та їх нейтралізація // Віче. – 1994. – №4. – С. 57-62.
6. Парахонський Б.О. Національні інтереси України (духовно-інтелектуальний аспект). -К.: НІСД. – 1993. – 43 с.
7. Бодрук О.С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти.- К.: НІПМ. – 2001. – 300 с.
8. Бодрук О.С. Національні інтереси // Політика і час. – 2001. – №12. – С. 52–62.
9. Костенко Г.Ф. Теоретичні аспекти стратегії національної безпеки: Навч. пос - К.: ЗАТ Вид. дім ДЕМІД. – 2002. – 144 с.
10. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України,- К.: Текст. – 2003. – 600 с.
11. Ситник Г.П. Державне управління національною безпекою України, - К.:НАДУ. – 2004. – 408 с.
12. Політологія: Підруч. / Ред. О.В. Бабкіна, В.П. Горбатенко.-К.: ВЦ Акадерія. – 2003. – 528 с.
13. Система оцінок зовнішніх і внутрішніх ризиків та загроз національній безпеці України / А.Б. Качинський, В.С. Корендович, Я.М. Шипілова, І.В. Вещицький; За заг. ред. В.П. Горбуліна // Наук.-інф. зб.- К.: Євроатлантик-інформ. – 2005. – 232 с.
14. Стратегія і тактика національної безпеки: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи України / А.Б. Качинський, С. П. Герасимчук, Я. П. Матійчик та ін.; За заг. ред. В. П. Горбуліна // Наук.-інф. зб - К.: Євроатлантик-інформ. – 2006. – 304 с.
15. Morgenthau H. Contemporary Theory in International Relations.- N-Y: Rentine Hall. – 1969. – 296 p.
16. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – К. – 2003 – №39. – Ст. 351. – С. 9–11.
17. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 12.02.2007 р.-К.: АПУ, 2007. – № 105/2007. – 14 с.
18. Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється»: [Електронний ресурс] // сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>.

19. Пахомов Ю. Украина только выпендрит демонстрирует! // Комсомольская правда. – 30.06.2011. – С. 8.

20. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 30. – 12 с.

21. Воєнна доктрина України: Указ Президента України від 15.06.2004 р. – К.: АПУ, 2004. – № 648/2004. – 19 с.

22. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 12. – Ст. 89–58 с.

23. Про Службу безпеки України: Закон України від 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 27. – Ст. 382. – 78 с.

24. Про розвідувальні органи України: Закон України від 2001 р. // Відомості Верховної Ради України – 2001. – №19 – Ст. 94–54 с.

25. Романченко І.С., Богданович В.Ю., Свида І.Ю. Концептуальні підходи до розроблення механізму безпекового супроводження реалізації національних інтересів. // Наука і оборона. - №3. – 2011. – С. 3–9

26. Доктрина інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 08.07.2009 №514-2009.

27. Головатий М. Чи є діалог між владою та суспільством? // г. Персонал плюс. – №20-21 від 25-31.05. – 2011 р. – С. 5.

28. Соснін О. Інформаційна сфера в реалізації інтересів інноваційного розвитку нації // Віче. – №15–16. – 2011р. – С. 18–20.

29. Ліпкан В., Максименко Ю., Желіховський В. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник. – К.: КНТ. – 2006. – С. 77.

міністративних послуг сервісів електронного урядування (е-урядування) [1, 4, 6-8, 12, 13].

Ефективне використання інструментів та сервісів е-урядування стає особливо актуальним за умов становлення в Україні інформаційного суспільства. Складність процесів перетворення інформації пов'язана, у першу чергу, з їх динамічністю та мінливістю. Використання принципів е-урядування дає змогу структурувати та, як наслідок, значно підвищити ефективність та якість адміністративної послуги, скоротити час на її отримання.

Першим кроком в цьому напрямі повинна стати розробка відповідної моделі, яка представить процедуру надання адміністративної послуги на базі процесу інформаційного обміну між органами публічної влади, бізнесом та окремими споживачами таких послуг [2, 3, 9].

У публікаціях, що присвячені проблематиці запровадження інструментів е-урядування, розглядаються різні підходи щодо побудови моделей процедури надання адміністративної послуги [3, 6].

Але поза тим, яка концепція покладена в основу такої моделі системи е-урядування, її побудова завжди визначається переліком тих адміністративних послуг, які вона представляє та реалізує споживачу. Тільки вони загалом визначають архітектуру системи е-урядування, основні елементи цієї архітектури та взаємозв'язок між ними.

В основу більшості відомих підходів покладається визначення електронного адміністративного регламенту (ЕАР) процесу надання адміністративної послуги, що представляє сукупність дій, яким притаманні такі атрибути:

- специфічна мета: регламент, що представляє адміністративну послугу встановлює основні вимоги, покликані забезпечити необхідний рівень доступності і якості адміністративної послуги в цілому, а також на кожному етапі її надання;
- дії одержувачів: можливість звернення з проханням надання послуги обумовлюється формальними правилами щодо оформлення початкового звернення та подальшої співпраці з використанням запропонованого каналу (Web-доступ, мобільний доступ, пряме зовнішнє звернення);
- основні складові регламенту (процесу): підоперації, зміст яких визначається переліком відповідних операцій та послідовністю їх виконання у відповідності до організаційної структури органу влади;
- законодавче забезпечення та обмеження: можливість прийняття рішення обмежується нормативно-правовими актами, що визначають зміст послуги;
- ресурси, необхідні для надання послуги: наявна система документообігу, «Web- портал»;
- вхід та вихід процесу: інформаційне забезпечення, форми заяви, аналітична інформація, процедура прийняття рішення, архівація;
- дії над певними об'єктами: первинна обробка заяви і документів, моніторинг звітів.

Представлення архітектури механізму надання адміністративної послуги на засадах використання концепції ЕАР також означає, що повинні бути розглянуті всі кроки процесу надання послуги, від початку й до кінця, наприклад, від моменту одержання запити від громадянина і до моменту надання довідки або прийняття рішення. При цьому остаточний вибір визначених процесів і регламентів повинен проводитися з урахуванням можливостей повторного використання або можливості опису на основі інших, раніше описаних процесів.

Виходячи з викладеного, можна визначити перелік технологічних рішень та стандартів даних, необхідних

УДК 35.076:004.738.5

Віктор Комаровський

МОДЕЛЬ ПРОЦЕДУРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПОСЛУГИ В СИСТЕМІ ЕЛЕКТРОННОГО УРЯДУВАННЯ

Розглянуто основні питання, що відносяться до розробки архітектури та визначення основних складових моделі процедури надання адміністративної послуги в системі е-урядування. Дано визначення поняття електронного адміністративного регламенту, та запропонована класифікація основних видів адміністративних послуг. Для практичної реалізації ЕАР пропонується використовувати сервіс – орієнтовану архітектуру інформаційних систем, а представлення моделі у вигляді діаграми мови UML, яка відображає основні компоненти ЕАР та їх відношення у певний момент часу. Дано визначення основних компонент.

Ключові слова: електронне урядування, електронний адміністративний регламент, державні послуги, сервіс – орієнтована архітектура інформаційних систем, діаграми мови UML.

Одним із напрямів удосконалення системи публічного управління є використання при наданні ад-